

Nr 137.

Av herr **Thorberg**, om understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning.

I bilaga till 1930 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln redogör vederbörande departementschef under punkt 241 (sid. 591 o. f.) utförligt för en av skolöverstyrelsen den 31 augusti 1928 till Kungl. Maj:t avgiven utredning jämte förslag angående understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning.

På sätt närmare framgår av nämnda redogörelse var berörda utredning föranledd av riksdagens skrivelse den 1 juni 1928 nr 274 i samma ämne i anledning av två vid 1928 års riksdag väckta likalydande motioner (nr I: 52 och II: 55). I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen för budgetåret 1928—1929 måtte anvisa ett extra förslagsanslag av 130,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna grunder och enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t funne gott föreskriva, användas till understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, samt att denna stipendieverksamhet måtte anordnas med särskild hänsyn till de unga arbetslösa.

Skolöverstyrelsens ovannämnda utredning och förslag utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa ett extra förslagsanslag av 200,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med av överstyrelsen angivna grunder och i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t funne gott föreskriva, utgå som understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning med heldagsundervisning och sammanhängande kurs av minst fem månaders längd.

Härjämte hemställde överstyrelsen om föranstaltande av utredning i syfte att bereda särskilt understöd för att underlätta upprättande av kurser för arbetslösa, där för dem lämpliga och tillräckliga undervisningsanstalter icke förefunnes.

I ett över skolöverstyrelsens utredning och förslag den 19 oktober 1928 avgivet utlåtande, som är avtryckt i åttonde huvudtiteln sid. 601—604, avstyrkte emellertid statens arbetslöshetskommission det remitterade

förslaget, i vad det avsåge att med varandra i någon form sammanföra frågorna om den allmänna, planmässiga yrkesutbildningen och hjälpverksamheten för arbetslösa.

Vad vidare anginge skolöverstyrelsens förslag om utredning angående åtgärder för underlättande av tillkomsten av yrkesutbildningskurser för arbetslösa hänvisar kommissionen i sitt utlåtande till den verksamhet, som i detta avseende bedrivits genom dess försorg, och lämnar härutinnan en sammanfattande redogörelse. En utredning om förevarande spörsmål på sätt skolöverstyrelsen föreslagit syntes icke vara av behovet påkallad, vilket givetvis ej uteslöte lämpligheten av att överläggningar mellan överstyrelsen och kommissionen ägde rum rörande eventuellt planerande av nya kurser för de arbetslösa. Arbetslöshetskommissionen avstyrkte på grund härav bifall till framställningen i denna del.

Socialstyrelsen har i sitt i ämnet den 26 augusti 1929 avgivna utlåtande principiellt anslutit sig till vad arbetslöshetskommissionen anförde.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet (åttonde huvudtiteln sid. 604—605) har nu statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalat, att vad statens arbetslöshetskommission anförde synes tydligt ådagalägga, att ett sammanförande i här avsedd form av frågorna om den allmänna yrkesutbildningen och hjälpverksamheten för arbetslösa icke bör förekomma. Likaledes delade han kommissionens och socialstyrelsens mening, att den av skolöverstyrelsen föreslagna utredningen i syfte att bereda särskilt understöd för att underlätta upprättandet av kurser för arbetslösa, där för dem lämpliga och tillräckliga undervisningsanstalter icke förefunnes, ej torde vara erforderlig. Vad beträffade skolöverstyrelsens förslag om utsträckning av statens stipendieverksamhet till kommunala och enskilda yrkesundervisningsanstalter i allmänhet erinrar statsrådet om att yrkanden i enahanda syfte tidigare blivit framförda av överstyrelsen utan att dock föranleda någon åtgärd från statsmakternas sida. Ej heller nu vore omständigheterna sådana, att en dylik för statsverket ur ekonomisk synpunkt ganska betungande utvidgning kunde ske. Statsrådet tillstyrkte därför allenast, att för budgetåret 1930/1931 anslag utverkades till stipendier åt elever vid kommunala och enskilda skolor för husmodersutbildning att utgå enligt samma grunder som under nu löpande budgetår. I enlighet med statsrådets förslag har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen för berörda ändamål äskat ett till 40,000 kronor förhöjt extra förslagsanslag.

Sedan riksdagen år 1918 fattat det betydelsefulla beslutet om upprättande av praktiska ungdomsskolor, innefattande bland annat nyorganisation av yrkesundervisningen, föreslog Kungl. Maj:t i proposition redan till 1921 års riksdag i anslutning till en av skolöverstyrelsen i frågan gjord framställning riksdagen att på extra stat för år 1922 anvisa ett förslags-

anslag av 100,000 kronor till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning med heldagsundervisning och sammanhängande kurs av minst fem månaders längd.

Vid berörda propositions framläggande (1921 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, p. 214) erinrade vederbörande departementschef bland annat om att bland de statsunderstödda anstalterna för yrkesundervisning det dittills vore allenast de s. k. husmodersskolorna och liknande skolor, vilkas elever ägt möjlighet att till bestridande av kostnaderna för sin vistelse vid skolan erhålla understöd av statsmedel i form av stipendier. Att dylika understöd för bemälda elevers vidkommande ansetts behövliga hade givetvis haft sin grund i det sätt, varpå undervisningen vid dessa skolor vore anordnad. Kurserna sträckte sig där över en längre del av året och påginge i ett sammanhang med dagundervisning, varigenom för lärjungarna tydligtvis varje tillfälle till arbetsinkomst genom verksamhet utom skolan vore uteslutet. Skolöverstyrelsen hade nu påpekat, att förhållandet vore enahanda beträffande åtskilliga andra yrkesundervisningsanstalter. Departementschefen ansåg, att det ej heller torde kunna förnekas, att, vare sig man såge saken enbart ur synpunkten av statsintresset eller om man jämväl på frågan anlade billighetssynpunkter, starka skäl talade för den av överstyrelsen förordade utsträckningen av stipendieförmånen även till de av överstyrelsen avsedda nya elevgrupperna. För staten torde de olika grenarna av yrkesundervisningen i stort sett framstå såsom lika viktiga och förtjänta att understödjas, och vad behovet av stipendier för de särskilda elevkategorierna beträffade, kunde man näppeligen här göra någon åtskillnad.

1921 års riksdag anvisade emellertid endast 50,000 kronor till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda enskilda skolor för husmodersutbildning.

Vid anmälan av sitt beslut i ärendet framhöll riksdagen i skrivelse nr 8 A den 15 juni 1921 under punkten 211 liksom i annat sammanhang under punkten 186, att frågan om statens stipendieverksamhet borde närmare utredas. I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen och lantbruksstyrelsen att gemensamt verkställa ifrågavarande utredning och inkomma med de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde giva anledning. Med underdånig skrivelse den 23 november 1922 avgåvo ämbetsverken sålunda anbefallda utredning och förslag. Nu nämnda utredning och förslag hade icke varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, då riksdagen år 1928, såsom i det föregående omförmäls, hos Kungl. Maj:t hemställde om verkställande av här förut berörda utredning och förslag i ämnet, som skolöverstyrelsen avgav med underdånig skrivelse den 31 augusti 1928.

Det sammanförande av frågan om anslag till stipendier åt behövande

elever vid statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning med frågan om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, som därvid gjordes, hade som ovan nämnts sin grund i det samband, vari dessa frågor sattes i de motioner, som föränledde riksdagens ifrågavarande skrivelse.

Statens arbetslöshetskommission har nu, såsom i det föregående omförmålts, i sitt utlåtande, vartill sedermera socialstyrelsen principiellt anslutit sig, på anförda skäl avstyrkt skolöverstyrelsens förslag i vad det avser att med varandra i någon form sammanföra frågorna om den allmänna planmässiga yrkesutbildningen och hjälpverksamheten för arbetslösa.

Skulle denna ståndpunkt befinnas böra bliva avgörande för och vid frågans fortsatta behandling, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten därå att — såsom jämväl torde tydligt framgå av skolöverstyrelsens upprepade utredningar, skrivelser och förslag i ämnet — skolöverstyrelsen ingalunda ansett ett dylikt sammanförande önskvärt, men att det för befrämjandet av yrkesutbildningen och dess utveckling är av synnerlig vikt, att statens stipendieverksamhet snarast möjligt utsträcket att gälla behövande elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning i allmänhet och i av överstyrelsen förut föreslagen omfattning, *oavsett om de behövande eleverna äro att betrakta såsom arbetslösa eller ej.*

Arbetslöshetskommissionen har visserligen ej avstyrkt skolöverstyrelsens framställning i vad den avser understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda skolor för yrkesundervisning. Men i sitt utlåtande uttalar den som sin mening, att det kan föreligga en risk med dylik understödsverksamhet för, att på ett eller flera håll meddelade avslag å ansökningar om understöd kunde slappa hågen för den avsedda utbildningen. Vore denna mening riktig, skulle den naturligtvis gälla all slags likartad understödsverksamhet, vilket erfarenheten likväl knappast giver stöd för.

Med avseende å arbetslöshetskommissionens uttalande att yrkesutbildningen i sin helhet ej kan baseras på en understödslinje och hänvisningen till ett uttalande i det av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen avgivna gemensamma utlåtande den 10 mars 1927 må erinras därom, att ämbetsverkens sålunda åberopade uttalande avser lärlingens behov av utkomstmöjligheter särskilt under den praktiska lärlingsutbildningen och alls icke berör frågan om behovet av understöd åt lärlingar och andra arbetare för att sätta dem i stånd att med avstående av arbetsinkomst bereda sig grundläggande eller fortsatt yrkesutbildning vid läroanstalter, som avses i skolöverstyrelsens förslag.

Att behov av statsanslag till stipendier för sistnämnda ändamål föreligger i lika hög grad som med avseende å de statsstipendier för elever vid skolor för husmodersutbildning, vid folkhögskolor, vid folkskolesemi-

narier, vid vissa till lantbruksundervisningen hörande skolor med flera läroanstalter, vartill staten sedan längre eller kortare tid beviljat anslag, torde kunna anses vara i princip erkänt genom Kungl. Maj:ts ovannämnda vid 1921 års riksdag framlagda proposition. Och det synes mig vara en särskild omständighet, som starkt talar för att statsmakterna ej längre böra undandraga sig den här ifrågasatta utvidgningen av stipendieverksamheten.

1918 års riksdags beslut angående yrkesundervisningen avsåg vad beträffar lärlings- och yrkesskolor framför allt att skapa en till lärlingsutbildningen på arbetsplatsen sidoordnad och densamma kompletterande yrkesutbildning. Och man tänkte sig, att denna utbildning skulle komma att stödjas av en lärlingslag. Den allmänna utvecklingen på näringslivets område har emellertid mer och mer försvårat det för arbetskrafter i minderårighetsåldern att få en fast anställning i yrket, och förhoppningarna på att erhålla reglerade lärlingsförhållanden ha ej blivit uppfyllda. Avsåg man sålunda ursprungligen med yrkesundervisningen i främsta rummet att bereda de unga lärlingarna en kompletterande utbildning och taga hand om dem, har man numera att tillse, att yrkesundervisningen, samtidigt som den fullföljer ovannämnda mål, blir inställd på att taga om hand den minderåriga arbetskraft, som ej fått ordnad anställning i yrkeslivet, utan att den därför bör eller kan betraktas som arbetslös i den vanliga bemärkelsen och därför ej heller faller inom arbetslöshetsmyndigheternas intressesfär. Kunde dessa unga, för vilka lärlings- och yrkesskolorna ej äro avsedda eller tillgängliga, i högre grad än nu är fallet tagas om hand i heldagsskolor och heldagskurser med ej blott teoretisk utan framför allt praktisk och verkstadsmässigt ordnad utbildning, skulle samhället därmed göra icke endast de unga en stor tjänst utan det skulle även motverka den art av arbetslöshet, som framkallas av bristande yrkesutbildning och därmed förorsakad svårighet att komma in i arbetet och där göra sig nyttig.

I sådant syfte hava statsmakterna kompletterat 1918 års ovannämnda beslut om yrkesundervisningen genom 1921 års beslut om statsunderstöd till verkstadsskolor.

Yrkesskolstatistiken visar även, att en anpassning med avseende å yrkesundervisningens läggning på angivet sätt ägt och äger rum, särskilt vid de enskilda yrkesundervisningsanstalterna.

De skolformer, som för ovannämnda syftes vinnande erfordras, kräva emellertid en betydande utrustning av skolverkstäder, varför man ej kan tänka sig en ändamålsenlig utveckling av denna art av yrkesundervisningen utan att en centralisering av densamma kunde ske, så att flera kommuner eller ett helt landstingsområde kunde förena sig om en sådan läroanstalt, såsom skett med avseende på ungdomens utbildning för jordbruket i folkhögskolor, lantmannaskolor och lantbruksskolor. I detta sam-

manhang må framhållas, att en dylik centralisation redan pågår och att planer i samma riktning förefinnas på flera håll. Så har exempelvis förliden höst i Gävleborgs läns landsting en motion "angående utredning om upprättande av en yrkesskola inom länet" framförts och resulterat i tillsättandet av en landstingskommitté för frågans utredning (Gävleborgs läns landstings protokoll 1929 § 171). Några formella hinder för en centralisering förefinnas ej, sedan landsting i yrkesskolförfattningarna blivit jämställda med vanliga kommuner. Ett reellt hinder härför ligger emellertid däri, att dessa skolor sakna det stöd från statens sida i form av anslag till elevunderstöd, som jordbrukets skolor ha.

En centralisering av viss del av yrkesundervisningen skulle därjämte ha det goda med sig, att yrkesundervisningen, som numera i stor utsträckning måste bedrivas i otidsenliga lokaler och med otillräcklig utrustning av undervisningsmateriel samt med för undervisningen icke skolade lärarkrafter, skulle kunna beredas en i dessa hänseenden modernare och starkare ställning. Detta skulle ock stå i överensstämmelse med en sund sparsamhet, som kräver, att statens och kommunernas anslag och uppoffringar för yrkesundervisningen bliva på det mest effektiva och rationella sätt utnyttjade.

Det synes mig därför vara synnerligen önskligt, att staten genom en utvidgning av sin stipendieverksamhet till yrkesundervisningen i allmänhet i den riktning, som av skolöverstyrelsen föreslagits, ger yrkesskolväsendet möjlighet att successivt utvecklas på angivet sätt, vilket synes mig vara naturligt för ett land med den bebyggelsestruktur, som vårt land har.

Under erinran att 1929 års riksdag beslutat, att de elever vid folkhögskolorna, som prövas vara i behov av stipendier, skola, allt efter sina ekonomiska förhållanden, fördelas i tre behovsgrader, för vilka stipendierna skola beräknas till högst respektive 45 kronor, 25 kronor och 15 kronor för elev och läsmånad, anser jag mig böra föreslå, att samma beräkningsgrunder för de stipendier, som nu äro i fråga, må komma till tillämpning.

Med avseende å det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet finner jag emellertid icke anledning att, innan någon tids erfarenhet härutinnan vunnits, föreslå någon ändring i förhållande till överstyrelsens förslag.

På grund av det anförda och med stöd av skolöverstyrelsens ovan nämnda framställningar och förslag hemställes sålunda,

att riksdagen måtte till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning med hel-dagsundervisning och sammanhängande kurs av minst fem månaders längd för budgetåret 1930/1931 anvisa

ett *extra* förslagsanslag av 200,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder och enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t må finna gott föreskriva.

Stockholm den 21 januari 1930.

Arvid Thorberg.
